

Богданъ Лепкый.

Лепкый Богданъ на свить народься р. 1872 въ сели Кругульци, въ Галычынѣ; вчывся въ Бережанскій гимназіи, а потимъ на филологичному факультети у Видни; видъ р. 1895 учителью въ Бережанахъ. Почавъ пысати Лепкый спочатку 90-хъ рокивъ; його поэзи (самостійни й переклады) та оповидання мистылыся въ галыцкыхъ часопысяхъ: „Дило“, „Буковина“, „Зоря“, „Л.-Н. Вистныкъ“; де-яки выдано окремо: „Зъ села“, збирка оповиданъ (Чернивци, 1898), „Щаслыва година“, „Зъ жыття“, „Стрички“ (поэзи), то-що.

Для брата.

Два разы на тыждень, у вивторокъ и суботу, ходывъ громадскый писланецъ зъ Шумлянъ на почту. А писланцемъ бувъ самъ панъ прысяжный—Каетанъ Морочко. Морочко то бувъ велькый чоловикъ. Вже саме им'я Каетанъ свидчыло, що винъ не зъ простыхъ хлопивъ. Його дидъ служывъ у двори за гуменного, а праидъ бувъ органыстомъ у костьоли. Нашъ Каетанъ пам'ятуочы се, хочъ зійшовъ на простого хлопа, держався дуже „зъ вашеця“. Прыстававъ и своився лыше зъ вйтомъ, пысаремъ и пидлиснычымъ, а хочъ бувъ непысьменный, славывся мудрымъ чоловикомъ. Вйтъ безъ нього не робывъ и кроку, а въ сели—якъ сказавъ Морочко, такъ и було.

За гонорамы винъ не вбывався, але де яки булы, незамитно позагортавъ до себе. Бувъ прысяжnymъ, церковнымъ провизоромъ, посмертнымъ оглядачемъ, польовымъ и побережныкомъ видъ громадского лиса, а недавно перебравъ на себе такожь урядъ писланця на почту—не такъ за-для тыхъ мизерныхъ два-

надцяты срибныхъ ричной платни, якъ бильше за-для того, що зъ панамы въ мисти знався и почту дистававъ скоро и яка йно була.

Тымъ новымъ урядомъ Морочко незвычайно пышався.

— Бо то йе,—каже,—не разъ таки „кавалкы“, що тилькы пань староста, пысарь и мы зъ вйтомъ можемо знаты, а бильше ни-хто. Отъ що!

Та й треба жъ було бачыты його, якъ зъ тымы „кавалкамы“ вертався въ село. Зъ якою повагою державъ на плечахъ почтарську торбу, якъ не хотивъ ни зъ кымъ говорыты, якъ по-просту не дававъ прыступыты до себе.

Отъ и теперь субота, вечиръ, сонце пишло спаты; люде й соби збираються; въ сели чынытыся тыша, а дорогою зъ миста вертаецься Морочко.

Въ одній руци крыва палыця, друга спочывае на торби й немовъ стереже ии, въ зубахъ коротка люлька. Иде Морочко звильна, якъ прыстало мудрому чоловикови, и нимъ поставыты ногу, дывытыся, де бъ ии поставыты. Иде по-пры ворота шевця й навить не подывытыся, йде по-пры попывство и окомъ не зведе, иде по-пры коршму и такожъ ничого. „Шельмы жыды, могли бъ що поробыты,“—миркуе Морочко и хочъ якъ млоить въ середыни, не поступае. Просто-простисинько йде до „канцелярии громадської“, де заразомъ сплять и обидають вйтъ, вйтыха и вся ихъ родына.

Недалеко „канцелярии“ йе школа и Морочко мусыты переходыты по-пры шкильну браму. На брами стоить „вона“—учытелька и пытае, чы нема лыста видъ сына.

— Може и йе,—видповидае Морочко, щобъ зацикавыты бабу.

— Ахъ, мои жъ вы,—просыты учытелька,—мои жъ вы, пане Каетане, та поступить до насъ, бо я дуже цикава, що винъ тамъ пыше, чы не хорый, бороны Боже!

Але Морочко не хоче. Каже, що мае „дзенники“, то не може вступаты. Учытелька вертаецься до хаты безъ ничого, а цикависть не дае йй спокою. И якъ же не буты цикавою мами на лысть сына, що вчытыся у школахъ и лыше на Велыкдень та на вакаци прыйиздыты до-дому? Не втерпила жинка и посла-ла чоловика.

— Иды,—каже,—чоловиче, до того вйта та заберы лысть видъ сына! А то разъ батько! Ридна дытына пыше, може добре хора, або чого потребуе, а йому а ни ду-ду!

— Та я ничего не знавъ ни про яки лысты!—бороньтсья учитель, убирае стареньку „оберочыну“ и йде до вѣта, скулений у двое видъ кашлю и видъ сыдиння „надъ тымы дитыськамы“ въ школи.

Але дистаты лыста не такъ легко.

Вѣта не було дома, а вѣтыха не хотила выдаты торбы зъ скрыни. Чекавъ бидный учитель, помы прыйшовъ вѣтъ. Прышовъ вѣтъ, та не було пысаря. Послалы по пысаря.

Добра година мынула, закъмъ надтягнувъ пысарь и роздилывъ почту. Взявъ батько лысть видъ сына, похвалывъ, що ривно пыше та й иде. По дорози миркуе:—Що ривно, то ривно, якъ шнуркомъ тягне. А литеры, якъ циркулемъ мирыть, уси пидъ миру. А чья въ тымъ заслуга? Кто давъ пидставу?—ажъ усмихнунся старый педагогъ, гордый своею працею. Але заразы же подумавъ соби:—Не знаты, що винъ тамъ пыше? Може справди хорый?... Э, чого бь хорый! Здоровъ, якъ рыба! Будуть зъ нього люде! Мовлявъ мій батько: „я тебе, сыноньку, з-пидъ стрихы та пидъ гонту, а ты зновъ своего сына з-пидъ гонты та пидъ бляху.“ Такъ воно й буде!—Певный свитлои будущыны сына прыйшовъ до хаты.

— А давай-но, доню, свитла! Лысть видъ Влодзя, будемо чытаты!

Доня взялася свитыты лямпу. Якъ звычайно, хотила обтяты гннить, але маты не дала.—Ото сестра—але! Не цикава, щб ридный братъ пыше. Якъ зачнешь обтынаты та обтынаты, то цилый гннить зитнешь. Свиты, а ты, старый, чытай!

Видъ невеличкои лямпы стало у хати на стилькы ясно, що выдно було били стины зъ образами святыхъ и двома полынялымы фотографямы въ солоньяныхъ рямцяхъ; стиль, колысь мальованый, а теперь лышь зъ останкамы краскы на ногахъ, плетену канапку, таки сами два чы тры криселка и билу ялынову шафу били дверей. Въ хати було вельке убожество, але було чысто, охайно и беда не кыдалася въ очи. Одынокою прыкрасою бидной хаты була донька подаривъ, п'ятнадцаты або шиснадцаты-литня, дуже гарна, зъ легкою тинею суму въ глыбокихъ сывыхъ очахъ. Квиткы, що растутъ у глухимъ лиси, мають подибный выглядъ.

Видъ старыхъ, зжуреныхъ родычивъ на молоду доньку падалы якисъ дывни, таемни тини. Таки тини падають видъ ста-

рыхъ деревъ у лиси на квиткы, що, тилькы шо розцвившы, бажають сонця и свитла, повитря и неба. Але родычи кризь ту тинь смутку глядили на доньку зъ любов'ю и зъ тымъ тыхымъ вдоволеннямъ, шо не разъ немовъ на глумъ обере соби мисце въ такій вельмы убогій хати.

— Чого та лямпя якась темна?—озвався батько, пидійшовъ, пидтягнувъ трохы кгнить и вынявъ лысть. Донька подала крисло, шо мало найсылнйши ноги, подала окуляры, шо все лежалы на кныжкахъ на шафи, и старый почавъ чытаты.

Сынъ пысавъ:

„Мои найдороччи родычи и ты, дорога сестрычко!

Знаю, шо лыстомъ своимъ зроблю Вамъ вельку прыкрить, але прошу Васъ, прочытайте до кинця и скажите, чы я тутъ шо выненъ.

Якъ знаете, вчывъ я двоухъ сынивъ въ одного вышого урядныка и мавъ за те харчъ и мешкання.

Зразу було мени у тыхъ панивъ дуже нйково, але потимъ я прывыкъ и тишывся, шо вже самъ соби даю раду и Васъ, мои дороги родычи, не потребуу обдыраты зъ останнього крейцара. Та отъ склалося нещастя. Мени видибралы лекцію и, розуміється, видибралы станцію за те, шо я самъ чытавъ и дававъ своимъ ученыкамъ чытаты заборонени кныжки.

Та не журиться, мои найдороччи! Въ тыхъ кныжкахъ не було ничого поганого. То булы наши украинськи кныжки и въ нихъ пысалося про нашъ наридь и про його злыдни. Правда, шо въ тимъ нема ничого злого?... Але мене за те выгналы зъ хаты и добре, шо не выгналы зъ школы. Теперь я живу у одной вдовы по вознимъ изъ суду, за те вчу и сына, шо хочъ пыльный, та зъ наукою якось соби не годенъ даты раду, и доплачую п'ятку.

Моя теперишня госпоdynя дуже бидна. Не разъ цилу ничъ пере, або гладыть билызну, щобъ на рано дистаты грошей и купыты стравы. Мене дуже грызе, шо доси не давъ ий тои п'яткы. А вона и такъ дуже потребуе! Я соби думавъ, шо може десь якусь лекцію дистану и зможу платыты, а тутъ, якъ зъ каминя, трудно.

Тому прошу Васъ, мои найдороччи родычи, порадьтеся и поможить мени. Я знаю, шо Вы самы не маеете зъ чого жыты, знаю, шо тато тяжко працюють у школы, а мама и въ хати, и въ школы, а Марійка помагае то татови, то мами, та ще й шытта

прймае, але прошу Васъ, скажите же, що мени початы? Може колись, якъ Богъ дозвольтъ, я дибюсь свого власного хлиба, а тоди Вамъ поможу. А теперъ допоможитъ Вы мени и не гнивайтеса на мене, бо якъ самы выдыте, я ничего не выненъ. Я васъ дуже люблю и николи не хотивъ бы робыты вамъ ніякои прыкрсты.

Вашъ Володко.

Р. S. У насъ видъ килькохъ днивъ похолодило. Я вже ходжу въ двоохъ сорочкахъ, але холодъ такой цупкий, що чоловика наскризь проймае. Мои товариши вси понадягали плащи. Може я колы дистану яку лекцію, то й соби куплю плащъ”.

Старый скинчывъ. Замитку про плащъ дочытавъ ледве чутнымъ голосомъ и вынявъ табакерку. Ударывъ двичи въ вичко, пиднявъ щыпку до носа и въ очахъ закрутылыся слезы. Але то видъ табаку...

Въ тій хвыли и маты, що за весь часъ чытання слухала и шыла, похылыла свою голову надъ роботою. Донька на перемину дывылася то на батька, то на маму, а выразъ суму, що звычайно малювався въ іи очахъ, перейшовъ теперъ на циле лице, а зъ лыця розльвса по всій постати. Зъ родычывъ на доньку падали ще чорнійши, ще холоднійши, якъ звычайно, тини.

Въ кимнати настала мертва тыша. Лышь те одно слово: „поможитъ“ носылося въ повитри.

Та якъ тутъ помогты?

Якъ може помогты бидному сынови ще биднійшый батько, старый сильськый учитель, що вично бувъ „тымчасовымъ“ изъ дванадцятьохъ рынськыхъ мисячної платни годувавъ себе, жинку и доньку, та ще посылавъ мисячно два-тры гульдены старшій, замижній дочци, котру ти нужденни гульдены хоронылы видъ чоловиковыхъ побоивъ.

Що могла помогты маты, та нещаслыва жинка, що видъ досвита до ночи товкла собою та навить не могла здійсныты свого найгорячійшого бажання—купыты дочци трохи плаття на выпадокъ, якъ бы ій хто трапывся. Що вкинци могла помогты та бидна дивчына, що жыла въ тій тисній, душній атмосфери и процвитала серцемъ та вродою хиба на те, щобъ раз-у-разъ браты зъ села шыття, виддаваты и зновъ браты, шыты й виддаваты и такъ дали зъ року на рикъ... Що?... Зъ тымъ важкымъ пытаннямъ воны полягали спаты и воно томыло ихъ цилисенку ничъ. И ци-

лу ничь бачылы того бидного Володка, що його недобри люде прогналы зи станціи и загналы до якоись бидной вдовы, котра сама не мае що йисты.

— Якъ йому холодно,—думала соби Марійка.—Що то дви сорочки? И трьохъ за-мало. Що плащъ, то плащъ. А винъ и такъ, колы вид'ихавъ до школы, кашлявъ и бувъ жовтый, якъ вискъ.

Цилу ничь Марійци снылыся блидо-жовти люде, одни въ килькохъ плащахъ, а инши—въ сорочкахъ. Той сонъ бувъ дуже неясный и такый болючый, що вона збудылася ще закымъ засирило.

Встала и, не надиваючы черевыкивъ, пишла до скрыни. Тыхенько пидняла вико и щось тамъ довго шукала и перевертала. Потимъ выняла де-що и зав'язала въ клунокъ. Клунокъ поставыла на крисли, а сама пишла до кухни прыладыть снидання. Скрыпъ дверей збудывъ маму. Протерла очи и перше, що побачыла, бувъ клунокъ. Лысть сына, недоспана ничь и отсей клунокъ—зложылыся на якась страшне пытанняя, тымъ страшнійше, що въ хати було темно и лыше зъ викна на доливку пробывалося блидо-сыне свитло. Передъ нымъ незамитно втикалы сутинкы ночи й розлазылыся по куткахъ. Въ миру того, якъ въ хати робылося яснійше, и въ голови матери свитало. А клунокъ якъ стоявъ, такъ стоявъ. Двери видъ кухни легенько видчынылыся и увійшла Марійка. Була блида, очи мала, якъ звычайно, сумни лыше коло усть появилыся незнани тамъ доси слиды певной постановы й небувалои ришучосты. Побачыла маму и хотила вертатыся. Але маты заклыкала и по йменню и вона лышылася.

— Доню!—сказла маты, показуючы на клунокъ.—Що се таке значыть, дытыно?

Замисть видповиди, донька кынулася матери на груды й обыдвы заплакалы въ голось.

Прорвалась сердечна тама *) и хвыли жалю полылысь.

— Чы я сподивалася, доню, та чы сподивалася? Ой жаль, та й жаль, та й соромъ, та й розпука! Та жъ ты внучка священика! Твій дидъ, а мій покійный батько, бувъ советныкомъ зъ видзнакамы и мавъ усяки тытулы й гоноры, а ты, а ты, його внучка—идешъ... идешъ... идешъ на... службу!

*) Перепона

Донька що сылы втыхомырювала маму. Казала, що праця то не соромъ, що якъ Богъ поможе, то колысь буде инакше. А теперь братови конче треба помогты.

Потимъ поцилувала маму въ руку, а чуючы нови сльозы, выйшла чымъ скорше зъ кимнаты.

Теперь маты звернулася до батька.

— А чуешъ, старый! Та вставай же разъ! Доки будешъ спаты? Ото разъ батько! Його ридна донька йде на службу, а винъ спыть, та й спыть, та й спыть, та й...

Останни слова повторяла доты, доки не расплакалася наново.

— Та я скорше збудывся видъ тебе!—видповивъ батько и почавъ одягатыся.

Потимъ Марійка принесла снідання и вони його выпылы; та чы выпылы все, не знаты, бо молоко було въ бильхъ, фаянсовыхъ горнятахъ.

По сніданню Марійка выбигла въ садочокъ и за хвylie вернула зъ килькома квиткамы въ руци. Потимъ хустыною зав'язала голову, взяла клунокъ у руки и поглянула на батькивъ. Вони закрутылися по хати, немовъ не знали, що зробыты зъ собою. За хвylie вси трое мовчки выйшли зъ хаты. Йшли городамы, щобъ не стричаты людей.

На двори тилькы що займалося на день. Було холодно, сикъ дрибнесенькый дощыкъ. Дощыкъ бувъ холодный и видъ холоду мабутъ останни лыткы на деревахъ и останни квиткы пры дорози ажъ поскручувалысь бидолашни.

Видъ хреста вела шырока дорога до миста. Родычи лышылысь, а донька пишла дали.

— Чы я сподивалася, чы я сподивалася?—шептала маты.

— Провадь ии Боже!—промовывъ батько.

— Бувайте здорови!

— Йды здорова! Та най тебе Матинка свята Почаивська и Матинка свята чудотворна Зарваныцька мае въ свой опици!

Пишла.

На скрути дороги ще разъ оглянулася.

За нею лышылося село и хата, де родылася и зросла. За нею лышывся цилый свить, що знала доси. Все те було повеыте останкамы ночи, мрякою и стужею. А передъ нею, надъ лисомъ, на краевыди выризувалася пасмуга ясногo свитла. Свитало...